

Maskulinitet är alltså ett återkommande analysredskap i avhandlingen, medan femininitet däremot inte används som teoretiskt begrepp. Kvinnors relation till alkohol, och hur det är kopplat till kvinnlighet i berättelserna, är dock ett tema i vissa avsnitt, om än mer indirekt. Att kvinnor beskrivs som mer utsatta i förhållande till alkohol, för att de ses som mer sårbara, eller att vissa alkoholhaltiga drycker, som alkohölsk och bag-in-box-viner, uppfattas som mer "kvinnliga", är exempel Waldén tar upp. Men även i diskussionerna om kvinnlighet och alkoholbruk får maskulinitet utgöra startpunkten, vilket bl.a. är en följd av att Waldén menar att den manliga berusningen är norm. Därmed måste den kvinnliga berusningen relateras till den manliga. Detta är en föreställning som författaren kunde ha problematiserat i högre grad. Nu blir femininitet och kvinnlighet i första hand maskulinitetens implicita motsats i Waldéns resonemang och analys, istället för att diskuteras som självständiga teoretiska begrepp.

Sammantaget är ändå Susanne Waldéns avhandling på många sätt intressant och underhållande läsning. Det finns rikligt med exempel från det empiriska materialet, och läsaren serveras mustiga berusningsberättelser från olika epoker. Genom sin analys visar hon hur till synes all dagliga berusningsberättelser säger något om den tid och det samhälle där de berättas.

Maria Zackariasson, Huddinge

Therése Persson: *Kvinnlig för sin ålder. En intervjustudie om ålder, kropp och femininitet*. Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier & NISAL (National Institute for the Study of Ageing and Later Life), Bullfinch Publishing, Linköping 2010. 368 s. English summary. ISBN 978-91-86583-03-3.

Avhandlingen *Kvinnlig för sin ålder* är en intervjustudie som behandlar flickors och kvinnors skapande av ålder. Syftet är att "förstå vad ålder ges för betydelser i förhållande till olika åldrar och i relation till kropp och kvinnlighet" (s. 21). Utgångspunkten är att de centrala begreppen ålder, kropp och kvinnlighet kan betraktas som kulturella fenomen, något som pågående konstrueras, och har betydelse för hur människor kan uppfatta sig själva och andra.

Therése Persson har valt att undersöka hur denna konstruktion av ålder sker i intervjuer. 25 personer i åldrarna

6–99 har intervjuats, varav de allra flesta definieras, och ser sig själva, som flickor eller kvinnor. De befinner sig alla huvudsakligen inom en vit västerländsk och oftast svensk kontext. I övrigt har informanterna olika intressen, sexuella identifikationer, yrken, familjesituationer och erfarenheter.

Intervjuerna har varit av relativt öppen och samtalande karaktär och inledningsvis ägnas stort utrymme åt att diskutera intervjun som samspel mellan informant och intervjuare: vad det betyder att samtala på detta sätt, vad det betyder för materialet. Här är Persson noga med att tydliggöra sin egen betydelse som intervjuare, och hon beskriver hur såväl ålder som kropp påverkar intervjusamtalen. Persson nämner också det som är påfallande i de intervjuer som avhandlingen ger prov på: intervjuaren är själv drivande i konstruktionen av ålder. Upptäckten av detta tycks ha kommit relativt sent i arbetet och den reflexiva hållning som författaren har är huvudsakligen motiverad av en vilja att skapa genomskinlighet, ett slags erkännande av "hur det var". Ett tidigare uppmärksammande av detta hade kunnat föranleda en metodologisk reflexivitet med effekter på själva metoden.

Det teoretiska ramverket för analysen har hämtats från den poststrukturalistiska forskningen och framför allt hos Judith Butler. I avhandlingen översätts det Butlerska tankegodset till att även omfatta identiteter som har med ålder att göra. Från Butler hämtas idén om att identiteter skapas performativt, dvs. att det inte finns någon inre kärna som avgör hur människor är och hur de kommer att agera och vara. I stället tänker man sig att det är när identiteter ageras som de också skapas. Detta innebär att vad som sägs och görs blir väldigt betydelsefullt. Det är genom att upprepande gestalta en viss ålder på ett visst sätt som föreställningar om den åldern reproduceras och åldern "blir till". Genom att många upprepar på likartade sätt så skapas normer för hur man "bör" agera för att uppfattas som "normal". De här normerna kan verka (och upplevas) tvingande, men enligt Butler, och Persson, så finns det alltid möjligheter att upprepa "fel". Det finns för övrigt också i princip alltid ett flertal normer som slåss om rätten att få definiera det normala. Användandet av Butler på detta sätt känns intressant och givande.

Vad gäller användandet av Butler kan man dock fråga sig vad som händer när teoretiska tankar på detta sätt flyttas från ett fält till ett annat. Finns det inte omständigheter som rör den kulturella kategorin ålder som skiljer sig från dem som rör kön och sexualitet? I avslutningen

föreslår Persson att det finns ett slags åldersmatris som går att jämföra med den heterosexuella matrisen. Visserligen har Persson då övertygande visat hur ålder görs tillsammans med föreställningar om såväl kön som sexualitet, men det förblir oklart hur åldersmatrisen hänger samman och vari dess dynamik består.

Fyra tematiker lyfts särskilt fram i avhandlingen. Dessa har fått egna kapitel. Det första tematiska kapitlet behandlar ålder, kropp och kvinnlighet. Här bekräftas hur människor som ska prata om ålder och åldrande ofta tar den fysiska kroppen som exempel och hur denna förväntas följa en bestämd utveckling. Om man inte följer normalkurvan ses man som onormal, eller åtminstone ”sen” eller ”tidig”. Informanterna berättar att man kan känna ”press” på sig om man är ”off time”, för att använda ett begrepp av Holstein och Gubrium som återkommer i avhandlingen. Persson beskriver hur detta fokuserande av kroppen och dess förväntade förändringar leder till att kulturella föreställningar om såväl kropp, kön som åldrande naturaliseras. Men det är ingen enhetlig naturalisering som sker. Persson visar också hur meningar går isär, hur individer ger uttryck för ”skeva iscensättningar” och motstridiga förhållningssätt samt hur de uttrycker osäkerhet.

Den andra tematiken behandlar vad Persson kallar ”livets tidtabell”. Här återkommer tanken att det finns normerande krav på vad livet ska innehålla: vad man ska göra, vad som ska hända och vid vilken tidpunkt. Den här tidtabellen, eller livsmanuset, delar in livet i stadier eller åldrar (man är barn, ungdom, vuxen och gammal), och Persson visar hur informanterna hela tiden förhåller sig till (och därmed reproducerar) dessa ganska generella idéer om livet i stort. Men det blir tydligt att inte heller livsmanuset är vare sig entydigt eller statistiskt. Inte heller är det så att det alltid följs eller måste följas. Nya faser tillkommer, betydelser av vad en livsfas innebär och kräver förändras. Och det tycks inte nödvändigtvis vara så väldigt problematiskt – även om det kan vara det – att avvika från normerna och den tidtabell de skapar.

Den tredje tematiken heter ”Klädsamt eller patetiskt”. Kapitlet behandlar klädsel, och hur informanterna förhåller sig till, och återskapar, normer om det passande för olika åldrar. Detta ordnande av utseendet betraktas som performativa handlingar genom vilka kvinnlighet och ålder görs genom en närmast moraliserande hållning, där klassdistinktion förkläs till en individuell fråga om smak. På samma sätt betraktas de utsagor som utgör materialet. De åsikter som ventileras återskapar

väl kända normer kring hur och när kvinnlighet och kvinnlig sexualitet kan uttryckas. Ibland sker detta i starka ordalag, så kan kvinnor beskrivas som *patetiska* om de alltför tydligt iscensätter en sexig kvinnlighet efter en viss ålder. Men i kapitlet ges också exempel på hur informanterna ibland bråkar med normerna, de berättar exempelvis om hur de själva avviker.

I kapitel sju, det fjärde och sista empiriska kapitlet, behandlas hur informanterna talar om att ”hålla formen”, om vad de själva och andra *gör* med sin kropp i relation till sitt åldrande. Huvudsakligen handlar det om klädsel, smink och träning. Framför allt handlar det om det åldrande som sker efter mellanåldern (även om några exempel också ges från vuxenblivandet). Åldersförändringarna framställs som paradoxala. Å ena sidan beskrivs åldrandet som *hotfullt* och associeras med förluster och försämringar som man måste – eller t.o.m. bör – bemästra eller dölja. Å andra sidan framställs förändringarna som något naturligt som man bör acceptera och som faktiskt också kan beskrivas som positiva: man blir mer fri från de normer som yngre människor måste förhålla sig till. Centralt i kapitlet är hur informanterna förhandlar kring de ”förbättringar” de gör. De kräver att man gör dem, men också att det inte får synas att förbättringarna är gjorda. Persson talar om en *naturlighetskult* som också är associerad med ungdom; man ska se naturligt ungdomlig ut. Det ska synas att man är äldre, men man ska se naturligt fräsch ut, något som i regel kräver att man tränar, färgar håret och klär sig i ”rätt” typ av kläder.

Kvinnlig för sin ålder bygger på två viktiga avgränsningar. Det är *flickor/kvinnor* som talar och det är (huvudsakligen) *tal* som analyseras. Fokuseringen av tal ser jag inte som något problem i sig; tal är också ett görande med betydelse för hur diskurser existerar. Men Persson låter ibland händelser som informanterna berättar om få hamna i fokus. Om detta analyserats som en berättarteknisk strategi genom vilken informanterna positionerar sig själva och andra, och genom vilken de producerar de betydelser av ålder som Persson intresserar sig för, hade analyserna inte varit problematiska. Nu finns det en glidning i avhandlingen och det blir ibland oklart vad som egentligen står i fokus.

Vad gäller urvalet så argumenterar Persson väl för greppet att välja informanter i olika åldrar. Liksom t.ex. Ronström anför Persson fördelar med att utveckla forskning om ålder och åldrande framför mer åldersspecifik forskning. Effekten av materialets disparata sammansättning av åldrar är dock att det emellanåt blir lite ytligt;

de specifika omständigheter som varje period skapas av kommer liksom bort ibland. Å andra sidan underlättas själva fokuset mot konstruktionen av ålder. Vad gäller valet av flickor/kvinnor saknas en mer reflekterande motivering. Persson nämner att kvinnor antas vara mer utsatta för åldersrelaterade normer, något som också bekräftas av litteraturen på fältet, men med det perspektiv som avhandlingen är skriven utifrån hade man kunnat vänta sig en motivering till varför det mindre utforskade fältet ålder-kropp-maskulinitet exkluderats ur studien, vare sig man valt att intervjua även pojkar/män eller inte.

Kroppen är central avhandlingen igenom, men särskilt i kapitel fyra och sju. Persson visar hur normöverträdelser är villkorade, inte bara av normer som reglerar kronologisk ålder och kön, utan även av saker som en persons fysiska utseende. En slank kropp, eller en slät kropp, kommer undan med mer. Kroppen överordnas åldern, skriver Persson (s. 224). Jag uppskattar att kroppen på detta sätt görs betydelsefull i den intersektionella analysen, att det inte bara är förutbestämda "kategorier" (som kön, klass, etnicitet) som fokuseras. Ändå saknar jag i avhandlingen ett mer samlat teoretiskt grepp om hur kroppen conceptualiseras. Denna brist blir påtaglig särskilt som den feministiska forskningen om kroppen också torde utgöra ett viktigt fält av tidigare forskning. Ett sätt på vilket man ofta talar om kroppen inom den teoretiska tradition som Persson rör sig är i termer av materialiseringar. En sådan diskussion hade kanske kunnat diskutera kroppen och samtidigt inkludera de andra materialiteter som förekommer i informanternas berättelser, t.ex. kläder och antirynkrämer.

Det finns en tendens i avhandlingen att bli lokal. Även om normer spelar en central roll i diskussionerna så får man inte alltid någon överblick över de sammanhang som dessa normer verkar i. Detta gäller å ena sidan normernas relation till varandra, å andra sidan deras relation till världen utanför intervjun. En utgångspunkt i avhandlingen är hur nutiden ofta beskrivs i termer av senmodernitet med betoning på individens görbarhet och ansvar för att skapa sig själv på ett godtagbart sätt. Här refereras bl.a. Featherstone, Giddens och Ziehe, men även Foucault. Men vilka politisk-ideologiska tendenser i samtiden stöder dessa normsystem i dag?

Informanterna tycks genomgående vara överens med modernitetsteoretikernas beskrivningar av samtiden. De uppvisar emellanåt en betydande reflexiv förmåga att formulera sig kring de normer som reglerar hur ålder kan ageras. Också en sådan reflexivitet beskrivs ju av forskare som Giddens som typisk för det (sen)moderna.

Det finns dock tecken i de många och fina citat som avhandlingen bjuder på, som tyder på att reflexiviteten till stor del fungerar stödjande för de normer som den så till synes självständigt förhåller sig till. Informanternas reflexivitet tenderar inte sällan att bekräfta en viss diskurs snarare än att i egentlig mening förhålla sig till den eller underminera den. Reflexiviteten blir i denna mening något av en antireflexivitet, eller kanske snarare en tydligt hegemoniserad reflexivitet, något som hade kunnat utvecklas ytterligare av Persson. Det är effektivt när ideologier inkluderar även ironi, självkritik och reflexivitet. Till viss del fångas dock resonemanget upp av Perssons användande av Butlers diskussion om drag som omstörtande och bekräftande iscensättning. Informanternas normkritik kan därmed förstås som understödjande av de dominerande normerna kring ålder och kön.

Avhandlingen har en ambition att göra intersektionella analyser. Kanske hade man som läsare här kunnat få mer hjälp med att få syn på de intersektionella aspekter som utlovats. Materialet uppvisar också teman som skulle hålla för betydligt utförligare och mer fördjupade analyser än vad som görs. Social klass är ett exempel på en aspekt som finns i avhandlingen och som hade kunnat diskuteras i ännu högre grad. Författaren visar dock tydligt och bra hur ålder får betydelse i nära relation till avhandlingens centrala begrepp kön, sexualitet och kropp – hur dessa kategorier så att säga görs tillsammans. Att ålder i hög grad är något som människor tycks medvetna om och som de aktivt agerar i relation till är i sig ett viktigt resultat. Att skapandet av ålder som kulturell kategori använder sig av annat socialt skillnadsskapande och därmed reproducerar kategorier som i förstone inte tycks ha med saken att göra är centralt. Särskilt viktigt är det för den som vill skapa sig en förståelse för segheten i fenomenen som ålderism.

Avhandlingen *Kvinnlig för sin ålder* svarar trots ovanstående invändningar mot sina syften. För att vara en kvalitativ studie bygger den på ett stort antal intervjuer. Författaren har gjort ett gediget intervjuarbete som på ett reflekterande sätt beskrivs i avhandlingens första delar. Avhandlingens styrka, som jag ser det, är att den tar ett brett grepp om ålder och hur ålder produceras, en produktion som visar sig vara starkt villkorad. En styrka är också att avhandlingen med sin stora mängd citat redovisar empiriskt hur kulturella fenomen som ålder skapas och används i samklang med olika kontexter.

Anna Sofia Lundgren, Umeå